

Bibliotekarz

P₅ 5

1976
ROK XLIII
WARSZAWA

**CZASOPISMO WYDAWANE PRZEZ STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH
ORAZ BIBLIOTEKĘ PUBLICZNĄ M. ST. WARSZAWY**

TREŚĆ

Str.

R. Sękowski. VI Międzynarodowa Konferencja Krajów Socjalistycznych poświęcona problemom budowy, wyposażenia i urządzeń technicznych bibliotek	109
H. Kamińska. Biblioteki szpitalne — nowa perspektywa organizacyjna	115
H. Korzeniowski. Symbole stosowane przy graficznym opisie systemu bibliotecznego	119
E. Pawlikowska. Sprawy biblioteczne na łamach „Rady Narodowej” w latach 1945-1950	126
Przegląd piśmiennictwa	
Sprawy bibliotek i czytelnictwa w prasie (<i>eLBe</i>)	132
Budownictwo bibliotek narodowych (<i>National Library Buildings. Proceedings of the Colloquium held in Rome, 3-6 September 1973. Ed. by A. Thompson. Pullach/München 1975. Rec. J. Wierzbicki</i>)	134
Kronika krajowa i zagraniczna (<i>L.B.</i>)	III okł.

СОДЕРЖАНИЕ

— VI Международная Конференция Социалистических Стран по теме проблем строительства, оборудования и технического устройства библиотек	109
— Новая организационная перспектива библиотек в больницах	115
— Символы употребительные в графическом описании библиотечной системы	119
— Библиотечные проблемы на страницах журнала „Рада Народова” во время лет 1945-1950	126
Обзор литературы	
Проблемы библиотек и чтения в печати	132
Внутренняя и зарубежная хроника	III okł.

CONTENTS

— VI International Conference of the Socialistic Countries on the problems of library building, equipment and technical arrangements	109
— New organisation perspective of hospital libraries	115
— The symbols used at graphical description of library system	119
— The problems of the libraries on the pages of „Rada Narodowa” from 1945 to 1950	126
Reviews of books and articles	
Problems of libraries and reading in the press	132
Domestic and foreign chronicle	III okł.

REDAGUJE KOMITET: T. Bruszewski, M. Drzewiecki, St. Jeżyński, H. Kamińska, J. Kołodziejska (red.), J. Maj (sekr. red.), D. Ostaszewska, K. Podhorski, A. Sitarska

BIBLIOTEKARZ

CZASOPISMO POŚWIĘCONE SPRAWOM BIBLIOTEK I CZYTELNICTWA

Nr 5

WARSZAWA

ROK XLIII

ROMAN SĘKOWSKI
WBP Opole

VI MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA KRAJÓW SOCJALISTYCZNYCH POŚWIĘCONA PROBLEMOM BUDOWY, WYPOSAŻENIA I URZĄDZEŃ TECHNICZNYCH BIBLIOTEK

W dniach 20—24 października 1975 r. obradowała w Poczdamie w nowym gmachu biblioteki okręgowej VI Konferencja Krajów Socjalistycznych poświęcona problemom budownictwa i mechanizacji bibliotek.

W konferencji udział brało 63 delegatów z 8 krajów. Na zaproszenie gospodarzy w konferencji uczestniczyła również delegacja z Opola w składzie: inż. arch. Jerzy Gurański — projektant budynku WBP w Opolu, inż. arch. Edmund Orlik — dyrektor Dyrekcji Budowy Teatru w Opolu oraz Roman Sękowski — dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej. Oprócz delegacji z Opola w konferencji brał udział przedstawiciel działu inwestycji Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Wśród uczestników konferencji bibliotekarze tworzyli nieliczną grupę. Większość stanowili przedstawiciele instytucji i przedsiębiorstw działających na rzecz bibliotek. I tak wśród 9-osobowej delegacji z Bułgarii znalazło się trzech bibliotekarzy (2 przedstawicieli Biblioteki Narodowej oraz dyrektor miejskiej biblioteki z Plewen), jeden architekt i pięciu przedstawicieli przedsiębiorstw produkujących sprzęt i urządzenia biurowe. Delegacja czechosłowacka składała się z pięciu delegatów, w tym 3 bibliotekarzy i 2 architektów. Bibliotekarze z Czechosłowacji to bardzo znani specjaliści budownictwa bibliotecznego: dr D. Dawrecki i dr K. Groh z Pragi. Jugosławię reprezentowały dwie osoby — przedstawicielka Biblioteki Narodowej Serbii i architekt. Również Związek Radziecki i Węgry reprezentowały dwuosobowe delegacje. Ze Związku Radzieckiego przyjechał dyrektor centralnego biura projektów teatrów (i bibliotek) „Giproteatr” z Moskwy i inżynier elektronik z Łotwy. Węgry reprezentowali przedstawiciele Biblioteki Narodowej. Z Mongolii przyjechała kierowniczka oddziału literatury obcej Państwowej Biblioteki w Ulan-Bator (odznaczona wysokimi polskimi odznaczeniami za popularyzację kultury i literatury polskiej). Najliczniejsza była delegacja gospodarzy. Niemiecką Republikę Demokratyczną reprezentowało aż 38 osób, w tym 24 bibliotekarzy i 14 osób reprezentujących biura projektów, wyższe uczelnie i inne instytucje.

Jak już widać z samego składu zawodowego uczestników konferencji, zagadnienia budowy i wyposażenia (zwłaszcza technicznego) bibliotek nie mogą być rozwiązywane wyłącznie przez bibliotekarzy. W wielu wypadkach głos decydujący mają tu specjaliści różnych dziedzin techniki, a głównie — obok architektów — elektrycy. Świadczyła zresztą o tym również tematyka referatów, w większości bardzo specjalistycznych.

W czasie obrad wygłoszono aż 16 referatów, nie licząc obszernych wystąpień w dyskusji oraz spotkań roboczych i innych mniej oficjalnych rozmów. Pomimo tak dużej liczby referatów konferencja nie była zbyt męcząca dzięki dość urozmaiconemu programowi.

Konferencja rozpoczęła się towarzyskim spotkaniem wszystkich uczestników. Pozwoliło to na zawarcie znajomości — znaczna część uczestników знаła się, tak że atmosfera już od pierwszego dnia była bardzo koleżeńska. W drugim dniu, po zwiedzeniu Poczdamu, rozjechano się w dwóch grupach: do Cottbus i Berlina.

Delegacja opolska pojechała do Cottbus, gdzie zwiedzano bibliotekę Wyższej Szkoły Inżynierskiej. Jest to bardzo ciekawy eksperyment — miasteczko akademickie mieści zespół szkół budowlanych, począwszy od Szkoły Zasadniczej, a skończywszy na Wyższej Szkole Inżynierskiej. Istnieje wspólna administracja, zarówno uczniowie szkół zawodowych jak i studenci WSI mieszkają wspólnie w tych samych akademikach, wszelkie urządzenia socjalne są wspólne, a więc i biblioteka. Biblioteka posiada kilka czytelni (ogólna; prasy; norm, planów i patentów), bardzo dobrze zorganizowany dział środków audiowizualnych z gabinetem nauki języków oraz małą poligrafię z laboratorium fotograficznym.

Właściwe obrady rozpoczęły się w trzecim dniu spotkania. Wszystkie referaty dotyczyły czterech podstawowych zagadnień:

1. Problemy budownictwa, wyposażenia i mechanizacji bibliotek różnej wielkości.
2. Ogólne problemy mechanizacji i automatyzacji bibliotek.
3. Problemy budownictwa, wyposażenia i mechanizacji bibliotek składowych różnych wielkości.
4. Problemy współpracy w zakresie opracowywania i produkcji bibliotecznych urządzeń technicznych.

W ramach pierwszego tematu wygłoszono trzy referaty, z których najciekawszy był Z. D a f i n o v a (Bułgaria) — *Metody obliczania wielkości bibliotek*. Autor referatu zajął się problemem obliczania potrzebnych powierzchni poszczególnych sfer działania biblioteki i ich wzajemnych zależności (ochrony książek, służb czytelnicy, pracowni). W konkluzji proponował przyjąć ogólne normy powierzchniowe dla różnego typu bibliotek:

biblioteki uczelniane	— 440 m ² na 1000 studentów
biblioteki fachowe	— 150 m ² na 1000 zatrudnionych
biblioteki wojewódzkie	— 32 m ² na 1000 mieszkańców miasta wojewódzkiego
biblioteki miejskie i wiejskie	— 62 m ² na 1000 mieszkańców rejonu obsługiwanego
biblioteki związkowe	— 69 m ² na 1000 zatrudnionych pracowników
biblioteki szkolne	— 280 m ² na 1000 uczniów

Normy takie zostały przyjęte w Bułgarii.

W ramach tematu drugiego wygłoszono cztery referaty; delegat Związku Radzieckiego A. E. M i k e l s o n przedstawił zasady działania elektromagnetycznego systemu transportu książek i małych ciężarów, zaś delegaci NRD wygłosili referaty dotyczące wysokiego składowania oraz działania centrum miniaturyzowania w Niemieckiej Bibliotece Państwowej. Pierwszy referat dotyczył możliwości zastąpienia tradycyjnej poczty pneumatycznej pocztą elektromagnetyczną. Próby zastosowania tego rodzaju poczty w bibliotekach w Związku Radzieckim są już przeprowadzone i zaprojektowane urządzenie będzie zastosowane. Całość urządzenia składa się z pojemnika oraz systemu induktorów rozmieszczonych w odległościach co 3—10 m. Przeciętna szybkość przesuwania się pojemnika: 10 m/s.

Przedstawiciele NRD P. P r o h l i R. M a t t h e s omówili problemy zwartego składowania wysokiego, stosowanego w nowoczesnych magazynach dużych bibliotek. Jako podstawowy moduł tego rodzaju magazynowania proponowali przyjąć blok re-

gałów o wymiarach 6 m długości, 3 m szerokości i 8 m wysokości. Blok taki pomieści ok. 220 tys. książek.

L. Penzold, również przedstawiciel NRD, przedstawił zasady działania centrum miniaturyzacji Niemieckiej Biblioteki Państwowej. Centrum działa w oparciu o system mikrokart Pentakta. Mikrokarta wielkości 105×148 mm (A6) mieści 60—69 klatek pojedynczych. Jest to system znacznie wygodniejszy od stosowanych w Polsce mikrofilmów. Całość urządzenia składa się z kamery do mikrokart typu A 100 lub A 200, aparatu do wywoływania E 100, kopiarki K 100, aparatu do sporządzania kart wtórnych (duplikatów) DD 1 oraz czytników typ DL 4, R 100 lub L 100.

W tej grupie referatów wygłoszony został również referat przedstawicielki Jugosławii A. Ceranić — Osiągnięcia Socjalistycznej Republiki Serbii w budownictwie i wyposażeniu bibliotek.

W grupie tematycznej trzeciej wygłoszono pięć referatów omawiających problemy organizacji bibliotek składowych.

Dr D. Gawrecki (Czechosłowacja) złożył informacje z prac międzynarodowego kolokwium poświęconego sprawom technicznego wyposażenia bibliotek centralnych, które odbyło się w dniach 28 X — 2 XI 1974 r. w Pradze. Oprócz D. Gawreckiego referaty wygłosili L. Urban (Węgry) — Budownictwo bibliotek składowych, S. Draganov (Bułgaria) — Problemy bibliotek składowych w Bułgarii, L. Režucha (Czechosłowacja) — Niektóre problemy bibliotek składowych, G. Hellmer i W. Krieger (NRD) — Z problemów budowy, wyposażenia i mechanizacji bibliotek składowych na przykładzie magazynów Deutscher Bücherei.

Wreszcie grupa tematyczna czwarta zawierała cztery referaty omawiające tak ważne zagadnienia, jak współpraca państw socjalistycznych w zakresie opracowywania i produkcji urządzeń bibliotecznych. Referaty wygłosili: dr K. Groh (Czechosłowacja), B. Procházka (Czechosłowacja), F. Szenté (Węgry), P. Günnel (NRD). Wszyscy referenci domagali się uporządkowania problemów związanych z wyposażeniem bibliotek w ramach RWPG. Prace powinny dotyczyć dwóch podstawowych zagadnień: 1. Ujednoczenie w ramach RWPG norm budownictwa i wyposażenia bibliotek. 2. Specjalizacja poszczególnych krajów w produkcji sprzętu i urządzeń bibliotecznych.

Bez ujednoczenia norm i wskaźników budownictwa i wyposażenia bibliotek nie może być mowy o produkcji urządzeń bibliotecznych w ramach RWPG. Przedstawione uczestnikom tabele norm i wskaźników obowiązujących w poszczególnych krajach nie tylko różnią się wielkościami, ale istnieją również znaczne rozbieżności w ich stosowaniu (tabele norm na s. 112 i 113).

Dr Kamil Groh w swoim referacie zwrócił uwagę, że już V Konferencja obradująca w Moskwie wysuwała postulaty rozwiązywania tych spraw w ramach RWPG. Zaproponował on przyjęcie następujących wniosków:

1. Konferencja zwróci się do kierownictwa komisji budowy maszyn RWPG z prośbą o rozpatrzenie możliwości włączenia produkcji urządzeń bibliotecznych do planu produkcji RWPG.

2. Narodowe Centra Koordynacyjne poinformują w miarę swoich możliwości o potrzebach w tym zakresie Międzynarodowe Centrum Koordynacyjne.

3. Narodowe Centrum Koordynacyjne Czechosłowacji zostanie upoważnione przez Międzynarodowe Centrum do przedłożenia potrzeb kierownictwu Komisji budowy maszyn RWPG w Pradze.

4. Jednocześnie Narodowe Centra Koordynacyjne przedłożą swoje potrzeby krajowym zastępcom przewodniczącego Komisji budowy maszyn RWPG.

5. Narodowe Centra Koordynacyjne przedstawią Międzynarodowemu Centrum swoje plany do 1980 r. w zakresie opracowania typologii, projektów i produkcji urządzeń bibliotecznych.

**NIEKTÓRE NORMY I WSKAŹNIKI
WYPOSAŻENIA BIBLIOTECZNEGO STOSOWANE W KRAJACH OBOZU SOCJALISTYCZNEGO**

I Wskaźniki pojemności

	BULGARIA	CZECHOSŁO- WACJA	NRD	SERBIA	ZSRR	WĘGRY	POLSKA
1. Wolny dostęp do półek dla dorosłych							
Książki na 1 mb półki	30	33	35 ⁽¹⁾ /45 ⁽²⁾	—	50	40	40
Liczba półek	6	5	6	—	6	6	5
Powierzchnia wypożyczalni na 1000 wol.	10 m ²	10—12,5 m ²	10 ⁽¹⁾ /7,5 ⁽²⁾ m ²	10 m ²	4 m ²	10 m ²	10 m ²
2. Wolny dostęp do półek dla dzieci							
Książki na 1 mb półki	30	20—25	50	—	—	—	40
Liczba półek	4	3	4	—	—	—	4
Powierzchnia wypożyczalni na 1000 wol.	13,3 m ²	16,6 m ²	10 m ²	16,6 m ²	—	—	10 m ²
3. Miejsca w czytelni							
Powierzchnia na 1 czytelnika	—	3 m ²	3 m ²	3 m ²	1,9—2,6 m ²	4 m ²	3,25—3,75 m ²
4. Katalogi							
Liczba szufladek w skrzynce	—	—	—	—	6	—	—
Powierzchnia normatywna na 1000 kart katalogowych	—	0,3 m ²	0,1 m ²	—	0,08 m ²	—	0,6 m ²
5. Magazyny							
Powierzchnia normatywna na 1000 wol.	4—3,3 m ²	—	5 m ²	4—3,3 m ²	2,5—2,2 m ²	5 m ²	4 m ²

(1) Literatura piękna

(2) Literatura inna

	BULGARIA	CZECHOSŁO- WACJA	NRD	ZSRR	WĘGRY	POLSKA
1. Regał na książki dla dorosłych						
— szerokość	1000	900—1000	900	1000	1000	1000
— głębokość	200	230—280	230—280	200	230	220—240
— wysokość	2149	1750—1800	2100	2000	2000	2000
— światło między półkami	270	270	300	280—310	290	250—270
Liczba półek	6	5	6	6	6	5—6
2. Regał na książki dla dzieci						
— szerokość	1000	900—1000	900	—	1000	1000
— głębokość	200	230—280	230—280	—	230	240
— wysokość	1511	1300—1400	1500	—	1600	1600
— światło między półkami	270	270	300	—	290	400
Liczba półek	4	3	4	—	5	4
3. Regaly na czasopisma						
— szerokość	1514	900—1000	900	1000	—	—
— głębokość	335	230—280	230	152	—	—
— wysokość	2033	1750—1780	2100	—	—	—
— światło między półkami	107	270	360	300	—	—
— głębokość półek	—	400	280	—	—	—
4. Stół czytelniany						
— długość	—	1500—1600	1600—2000	—	1700	1800
— szerokość	—	600	600—700	—	600	600
— wysokość	—	750—705	730	—	600—650	780

6. Narodowe Centrum Koordynacyjne Czechosłowacji, które działa w oparciu o Ośrodek Technicznego Wyposażenia Bibliotek Biblioteki Narodowej w Pradze, zgłasza gotowość wspólnie z Narodowym Centrum Koordynacyjnym Węgier opracowania ankiety w języku rosyjskim i niemieckim dotyczącej aktualnych potrzeb i produkcji urządzeń bibliotecznych i rozesłania jej do wszystkich krajów obozu socjalistycznego. Narodowe Centra Koordynacyjne powinny ankiety te przesłać do wybranych bibliotek i sporządzić zestawienia zbiorcze. Narodowe Centrum Koordynacyjne Czechosłowacji opracuje zbiorczy materiał ze wszystkich krajów. Na podstawie tych informacji Narodowe Centra Koordynacyjne będą mogły otrzymać egzemplarze okazowe sprzętu w drodze wymiany bezdeewizowej. Zakupy sprzętu i urządzeń winny być realizowane przez odpowiednie placówki handlu zagranicznego.

W ostatnim dniu konferencji odbyło się posiedzenie kierownictwa Międzynarodowego Centrum Koordynacyjnego Krajów Socjalistycznych do spraw budownictwa, wyposażenia i urządzeń technicznych bibliotek, które przygotowało podstawowe dokumenty do zatwierdzenia przez konferencję:

1. Wytyczne działalności Międzynarodowego Centrum Koordynacyjnego.
2. Uchwałę Konferencji.

Uczestnicy Konferencji oprócz tekstów referatów otrzymali duży zestaw materiałów informacyjnych dotyczących zagadnień będących przedmiotem obrad oraz obejrzeli wystawy: sprzętu biurowego zorganizowaną przez delegację Bułgarii, urządzeń do mikrofilmowania PENTAKTA (makiety) zorganizowaną przez tę firmę i innych urządzeń technicznych mających zastosowanie w bibliotekach.

Obok gospodarzy dużą aktywność wykazywała delegacja Czechosłowacji. Oprócz kilku referatów i głosów w dyskusji, Ośrodek Technicznego Wyposażenia Bibliotek w Pradze numer trzeci swojego biuletynu poświęcił wyłącznie Konferencji oraz rozdano dwa katalogi tegoż ośrodka — katalog pomocy bibliotecznych i katalog druków bibliotecznych.

Niestety, udział bibliotek polskich w pracach konferencji był prawie żaden. Oficjalna delegacja polska była najmniejszą delegacją ze wszystkich krajów (1 osoba). Trzyosobowa delegacja z Opola była zaproszona przez gospodarzy i nie mogła reprezentować bibliotekarstwa polskiego. Polska nie dostarczyła na Konferencję żadnych materiałów ani informacji, nie mówiąc już o referatach. Czyżbyśmy naprawdę nie mieli nic do powiedzenia w tej sprawie?

Bibliotekarze z sąsiednich krajów: NRD i Czechosłowacji twierdzą, że u nas znacznie więcej buduje się bibliotek niż u nich, zwłaszcza bibliotek mniejszych. Nawet w zestawieniu norm i wskaźników budownictwa i wyposażenia bibliotek z wszystkich krajów obozu socjalistycznego Polski nie uwzględniono. Podobno nie dostarczono żadnego materiału...

Od Redakcji

Polska jako pierwsza z krajów demokracji ludowej opracowała i opublikowała (w 1968 r.) Normatyw techniczny projektowania bibliotek (*Dz. Urz. Min. Budown.* 1968 nr 6, poz. 23), który ponadto był przetłumaczony na angielski, niemiecki i rosyjski i w tej formie prezentowany na II i III Międzynarodowej Konferencji Budownictwa Bibliotecznego Krajów Socjalistycznych, o czym organizatorzy VI Konferencji nie mogli nie wiedzieć, gdyż podstawowe wskaźniki były publikowane w trójjęzycznych „Materiałach” z II Międzynarodowej Konferencji.

Dla porównania uzupełniamy tabelę wskaźników danymi z polskiego Normatywu, zaznaczając, że krajowy Normatyw obejmuje pełny kompleks norm i wytycznych projektowania, a nie tylko kilka wybranych wskaźników.

J. Maj

BIBLIOTEKI SZPITALNE — NOWA PERSPEKTYWA ORGANIZACYJNA

Czytelnictwo chorych — to w świadomości ogółu, a bardzo często także i lekarzy — nieszkodliwe wypełnianie wolnego czasu przez ludzi przebywających w szpitalach i sanatoriach, odizolowanych czasowo od normalnego życia. Mimo że jest ono nie tylko rozrywką, ale i jednym z elementów ogólnej psychoterapii — jest wciąż jeszcze niedoceniane, a czasem wręcz lekceważone.

Pojęcia biblioterapii nie odnotowała *Wielka Encyklopedia Powszechna*. Nie rejestruje go również *Leksykon PWN* z 1972 r. Króciutką i chyba niepełną definicję podaje *Słownik Wyrazów Obcych PWN*.

Biblioterapia, czyli świadome i ukierunkowane oddziaływanie na chorych przez odpowiednio dobraną lekturę, nie ma u nas tradycji. Nie przygotowuje się bibliotekarzy do prowadzenia tych prac, a chętni nie posiadają odpowiednich warunków i warsztatów pracy. Biblioterapia zresztą brzmi obco i może nawet pretensjonalnie w naszej szpitalnej codzienności.

Chodzi po prostu o to, żeby człowiek chory mógł, tak jak każdy inny obywatel naszego kraju, korzystać z bibliotek. I zgodnie z art. 28 Ustawy z 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekarzach »Szpitale i inne zakłady zamknięte służby zdrowia i opieki społecznej obowiązane są zapewnić pacjentom obsługę biblioteczną, odpowiadającą ich potrzebom kulturalnym i zdrowotnym«. Chodzi także o to, żeby książka w szpitalu była nie tylko celem, ale także środkiem w walce o lepsze poczucie chorego, o odwrócenie jego uwagi od choroby i skierowanie jej na inne tory — na rozwijanie umiejętności, zainteresowań, pogłębianie wrażliwości estetycznej.

Sekcja bibliotek szpitalnych w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich od lat próbuje organizować czytelnictwo chorych i propagować terapeutyczną rolę książki, a zasługa zwrócenia uwagi władz na konieczność przyspieszenia działań organizacyjnych w tym względzie należy w dużym stopniu do pracownic bibliotek publicznych, kol. Danuty Gostyńskiej z Krakowa i kol. Wandy Kozakiewicz z Wrocławia.

Potrzeba istnienia w szpitalach bibliotek fachowych dla personelu medycznego jest oczywista i przez nikogo nie kwestionowana. Biblioteki dla chorych nie mogą wciąż jeszcze znaleźć należnego im miejsca w szpitalach, często odczuwane są jako coś nieważnego i zbędnego.

Do niedawna istnienie tych bibliotek było sprawą zupełnie przypadkową. Nic więc dziwnego, że przy permanentnej ciasnocie w szpitalach oraz obojętnym na ogół stosunku władz szpitalnych do sprawy czytelnictwa chorych i biblioterapii, sprawy te nie wyglądały dobrze.

4 stycznia 1974 r. ukazało się wreszcie Zarządzenie Ministrów Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Kultury i Sztuki w sprawie obsługi bibliotecznej w zakładach opieki zdrowotnej zamkniętej i w domach pomocy społecznej. W ten sposób miało zostać zrealizowane jedno z postanowień ustawy o bibliotekach.

Zarządzenie to obowiązkiem organizowania bibliotek obarcza resort zdrowia, nakłada jednak bardzo poważne obowiązki na biblioteki publiczne. Powstała więc konieczność dokładnego rozpoznania sytuacji istniejącej w szpitalach. Zajęły się tym biblioteki publiczne, na które nałożono obowiązek prowadzenia instruktażu w bibliotekach szpitalnych, a które już od dość dawna próbowały nawiązywać współpracę ze szpitalami.

Tak więc niniejsza analiza sytuacji bibliotek szpitalnych opracowana została na podstawie szczegółowych i udokumentowanych materiałów zebranych przez biblioteki publiczne. Materiały te zbierano jeszcze przed zmianą podziału administracyjnego kraju i dlatego przykłady odwołują się do nazw i jednostek administracyjnych sprzed 28 maja 1975 r.

Z zebranych materiałów wynika, że większość szpitali posiada biblioteki, punkty biblioteczne lub przynajmniej niewielkie księgozbiory dla chorych. Jest jednak pewna liczba zakładów, które nie mają w ogóle żadnych zbiorów. Na przykład w byłym woj. gdańskim na 31 zakładów, które udzieliły informacji — tylko 20 posiadało biblioteki dla chorych; w woj. koszalińskim 2 szpitale powiatowe nie miały bibliotek; w woj. olsztyńskim 4 szpitale; w woj. łódzkim na 45 zakładów było 31 bibliotek i punktów bibliotecznych; w woj. warszawskim tylko połowa z 38 szpitali miała biblioteki.

Używana przez szpitale nazwa „biblioteka” jest pojęciem dość niejednolitym. Stosuje się ją w odniesieniu do szpitala wojewódzkiego w Toruniu, gdzie biblioteka liczy prawie 20 tys. tomów, i do szpitala w Lidzbarku Warmińskim, gdzie jest 100 książek. Wiele z tych placówek trudno nazwać bibliotekami i z innych względów. Niewielkie księgozbiory, nie uzupełniane latami, często są zamknięte i w ogóle nie udostępniane chorym, a w kilku szpitalach zwrócono uwagę, że istniejące tam punkty biblioteczne służą głównie personelowi szpitala.

Księgozbiory

Wielkość zbiorów w bibliotekach szpitalnych nie była nigdy normowana wskaźnikami, stąd jest ona bardzo różna, z reguły zresztą za mała. Rozpiętość jest bardzo duża, jak już wspomniano, od kilkudziesięciu do kilkunastu tysięcy tomów. Nie zawsze też wielkość zbiorów jest proporcjonalna do wielkości szpitala, tzn. do ilości łóżek dla chorych. W jednym szpitalu przypada na przykład 0,5 książki na 1 łóżko, w innym 10.

Standardy Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Bibliotekarzy (IFLA) zalecane do wykorzystania jeszcze w latach sześćdziesiątych przewidują dla szpitali liczących do 500 łóżek (a więc dla większości naszych szpitali) 8 książek na 1 łóżko, ze zwiększeniem tego wskaźnika w szpitalach o długim okresie pobytu chorych. Zaleca się także, aby to były stałe księgozbiory o odpowiedniej liczbie i jakości. Tymczasem ocena jakości księgozbiorów i form ich udostępniania pogarsza jeszcze sytuację wynikającą z samej oceny liczby bibliotek i wielkości zbiorów.

Większość książek w bibliotekach szpitalnych pochodzi z lat czterdziestych i pięćdziesiątych. Są to zbiory gromadzone przypadkowo, pochodzące z darów osób i instytucji, które chciały pozbyć się pozycji nieczytanych; książki są przestarzałe, niedostosowane do potrzeb chorych pod względem treści, zniszczone, zdekompletowane, nieatrakcyjne. Z niewielkimi wyjątkami księgozbiory te wymagają selekcji.

Sytuacja jest bardzo zła i dlatego, że większość księgozbiorów nie jest regularnie uzupełniana, niektóre w ogóle lub od wielu lat nie mają dopływu nowości. Zakupów w większości wypadków dokonuje się bezplanowo i niesystematycznie. Często są to jednorazowe zakupy w ciągu roku, liczące kilka lub kilkanaście książek. Wiele szpitali nie planuje w ogóle kwot na zakup książek. O doborze książek decyduje nierzadko jedna osoba, przypadkowo odpowiedzialna za bibliotekę.

Pomieszczenia biblioteczne

Jest to jeden z najpoważniejszych problemów w bibliotekach szpitalnych. Tylko część bibliotek dla chorych dysponuje samodzielnymi lokalami, i to bardzo rzadko

w odpowiedniej wielkości. Częściej książki są przechowywane w szafach umieszczonych w gabinetach lekarskich, pokojach pielęgniarek, świetlicach, stołówkach, pomieszczeniach administracyjnych, magazynach, na korytarzach. W szpitalu w Białogardzie biblioteka znajdowała się w 6-metrowym pokoju na strychu, na strychu też mieściły się biblioteki w Nowym Mieście Lubawskim, Oławie i Strzeżynie; na 6 szpitali miejskich we Wrocławiu — tylko 2 miały odrębne pomieszczenia dla bibliotek, i to nie przekraczające 7 m² powierzchni. Często biblioteki znajdują się w oddalonych pawilonach, co utrudnia, a czasami uniemożliwia chorym korzystanie z nich.

Tylko niewielka liczba bibliotek ma czytelnie.

Sprawa lokali bibliotecznych jest tym bardziej niepokojąca, że nowo budowane i rozbudowywane obiekty nie zawsze przewidują pomieszczenia dla bibliotek. Na przykład niedawno wybudowany szpital miejski w Poznaniu nie ma pomieszczenia na bibliotekę dla chorych; szpital w Działdowie również nie zapewnił bibliotece właściwych warunków pracy, umieszczając szafy z książkami w sali konferencyjnej. W budowanych szpitalach w Sokółce i Grajewie nie zaplanowano pomieszczeń dla bibliotek, a w szpitalu w Nowej Soli i rozbudowywanym szpitalu w Skwierzynie — tylko pomieszczenia na biblioteki medyczne.

Indywidualne projekty szpitali i domów opieki — może nie we właściwych rozmiarach — przewidują jednak na ogół biblioteki dla chorych i pensjonariuszy. Niestety, typowe projekty szpitali opracowywane w Biurze Projektów Służby Zdrowia zaliczają biblioteki do kategorii usług ubocznych i najczęściej planują jedynie pomieszczenia dla fachowych bibliotek medycznych.

Wyposażenie istniejących bibliotek daleko odbiega od przyjętych norm dla bibliotek publicznych pod względem funkcji i estetyki. Większość mebli bibliotecznych jest stara, niedostosowana do potrzeb i kwalifikuje się do wymiany. Brak jest wózków do rozwżenia książek na sale chorych, a także urządzeń ułatwiających czytanie chorym leżącym.

Udostępnianie

Sytuacja lokalowa i organizacyjna bibliotek, jakość zbiorów i kadry bibliotecznej rzutują na system udostępniania zbiorów dla chorych.

Liczba godzin otwarcia bibliotek jest bardzo różna. Biblioteki prowadzone przez bibliotekarzy i pracowników kulturalno-oświatowych otwierane są na ogół systematycznie po kilka godzin dziennie przez 3 do 6 dni w tygodniu. Inni pracownicy szpitalni, którym powierzono prowadzenie bibliotek jako pracę dodatkową, udostępniają chorym księgozbiory „na życzenie”, w godzinach swej właściwej pracy zawodowej lub w określonym niewielkim wymiarze czasu pracy (kilka lub kilkanaście godzin tygodniowo); pielęgniarki — w czasie dyżurów.

Brak stałych godzin udostępniania księgozbiorów, krótki czas otwarcia bibliotek, brak wolnego dostępu do książek z powodu ciasnoty pomieszczeń — to najważniejsze przeszkody utrudniające korzystanie z bibliotek. Dalsze trudności — to za rzadko jeszcze stosowane w szpitalach dowożenie książek dla obłożnie chorych; brak punktów bibliotecznych na oddziałach, zwłaszcza na oddziałach zakaźnych, które nie mają żadnych innych możliwości korzystania z książek. Punkty te zresztą posiadają często najmniej wartościowe zbiory. Na przykład w jednej z bibliotek szpitalnych otwarcie stwierdzono, że książki wyselekcjonowane ze zbiorów biblioteki jako nieprzydatne — przekazuje się na oddział zakaźny.

Pracownicy

Osoby prowadzące biblioteki w zakładach leczniczych pracują w różnych zawodach, najmniej jest wśród nich bibliotekarzy. Zdecydowana większość pracę

w bibliotece wykonuje obok właściwej pracy zawodowej. Biblioteki prowadzi więc średni personel medyczny lub personel pomocniczy służby zdrowia, pracownicy administracji szpitalnej — czasami w niewielkiej wysokości wynagradzani za swą pracę, często na zasadzie dobrowolnej pracy społecznej.

W sytuacji, kiedy nie zatrudnia się bibliotekarza etatowego czy nawet ryczałtowego, a obowiązki bibliotekarza pełni pracownik zatrudniony gdzie indziej — trudno wymagać od niego kwalifikacji bibliotekarskich, nie ma możliwości zorganizowania szkoleń i doskonalenia zawodowego.

Sytuacja kadrowa w bibliotekach szpitalnych nie ulegnie poprawie, dopóki nie zmieni się stanowisko resortu zdrowia w sprawie uposażeń pracowników bibliotek szpitalnych. W 1972 r. ukazały się przepisy w sprawie uposażenia pracowników służby zdrowia. W tabeli stanowisk znalazła się tam pozycja „bibliotekarz”. Stanowisko to jest umieszczone w grupie pracowników administracyjnych na 11 pozycji, poniżej kierownika pralni. Od bibliotekarza wymaga się jedynie wykształcenia średniego. Zaszeregowanie w stawkach uposażenia dla tego stanowiska jest bardzo niskie. Niższe uposażenie przewiduje się tylko dla maszynistki, telefonistki i pomocy biurowej.

Dla dobra pracy prowadzonej z ludźmi chorymi, starymi i kalekami, w bibliotekach winni być zatrudnieni wysoko kwalifikowani bibliotekarze. Wspomniane już standardy IFLA określają, że wynagrodzenie bibliotekarza pracującego w szpitalu powinno odpowiadać wynagrodzeniu bibliotekarzy kwalifikowanych.

W wyniku dyskusji nad projektem zarządzenia o bibliotekach szpitalnych Ministerstwo Zdrowia zgodziło się, aby pracowników tych bibliotek objąć jednolitymi przepisami o uposażeniach dla służby bibliotecznej. Tak też zostało to sformułowane w zarządzeniu Ministrów Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Kultury i Sztuki z 4 stycznia 1974 r. (§ 8 Zarządzenia mówi: »Do pracowników zatrudnionych w bibliotece mają zastosowanie przepisy o uposażeniu pracowników służby bibliotecznej«).

Po ukazaniu się Rozporządzenia Rady Ministrów z 16 sierpnia 1974 r. w sprawie wynagradzania pracowników służby bibliotecznej — Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej, które mogło wprowadzić te przepisy do bibliotek bez żadnych dodatkowych starań — nie zgodziło się na ich stosowanie i rozpoczęło starania o anulowanie § 8 Zarządzenia i zastosowanie do pracowników bibliotek szpitalnych przepisów o uposażeniach dla pracowników służby zdrowia z 1972 r., o których była mowa wyżej. Stanowisko resortu zdrowia jest podyktowane obawami, że bibliotekarze osiągną wyższe zarobki niż niektórzy pracownicy służby zdrowia.

Wyodrębnienie bibliotekarzy szpitalnych z zawodowej grupy bibliotekarzy, wbrew postanowieniom ustawy o bibliotekach, byłoby niesłuszne i krzywdzące pracowników tych bibliotek, a także wpłynęłoby hamująco na dalszy rozwój bibliotek szpitalnych.

*

Podane w opracowaniu przykłady ilustrują ujemne zjawiska w działalności bibliotek szpitalnych. Istnieją oczywiście również dobrze zorganizowane i spełniające właściwą funkcję biblioteki szpitalne, jest ich jednak niewiele. Trzeba też stwierdzić, że wśród właściwie pracujących bibliotek — dużą część stanowią filie bibliotek publicznych. Wyróżniają się one zazwyczaj starannie dobranymi i regularnie uzupełnianymi księgozbiorami, estetycznym wyposażeniem, kwalifikowanym personelem.

Jeżeli chodzi o współpracę bibliotek szpitalnych i publicznych — to inicjatorami jej są prawie wyłącznie biblioteki publiczne. Występują one z propozycjami otwierania filii i punktów bibliotecznych na terenie szpitali, napotykają jednak często brak zrozumienia i zainteresowania ze strony dyrekcji zakładów leczniczych.

O stosunku władz i pracowników służby zdrowia do bibliotek dla chorych świadczy nie tylko brak zainteresowania tymi bibliotekami, ale i nazewnictwo mające do nich zastosowanie, na przykład nie mówi się o lokalach dla bibliotek, ale o »pomieszczeniach do przechowywania książek«, bibliotekarzy zaś określa się jako pracowników »do rozprowadzania książek«.

Terapeutyczna rola książki nie jest doceniana, a czytelnictwo chorych nie jest przedmiotem zainteresowania władz szpitalnych ani służby zdrowia. Zarządzenie z 4 stycznia 1974 r. jest dyrektorem szpitali znane, lecz mało respektowane, a czasem zupełnie ignorowane. Niektóre Wydziały Zdrowia Urzędów Wojewódzkich nie podejmując żadnych działań w tej mierze tłumaczą się brakiem środków finansowych a także brakiem szczegółowych wytycznych do Zarządzenia.

Sytuacją bibliotek szpitalnych zajęła się w końcu 1975 r. Państwowa Rada Biblioteczna. Na posiedzeniu prezydium, a następnie na zebraniu plenarnym omówiono stan i potrzeby bibliotek szpitalnych. Stwierdzono, że realizacja zarządzenia przebiega zbyt wolno mimo wielu inicjatyw podejmowanych w tej sprawie przez biblioteki publiczne. Podkreślano, że mimo trudnej sytuacji szpitali (ciasnota pomieszczeń) — wiele trudności w organizowaniu bibliotek dla chorych udało się przezwyciężyć przy odpowiednim stosunku władz i pracowników służby zdrowia do tego zagadnienia, życzliwości i zainteresowaniu oraz rzeczywistym docenianiu roli książki jako środka terapeutycznego.

W dyskusji domagano się stosowania do pracowników bibliotek szpitalnych jednolitych wymagań kwalifikacyjnych oraz stawek uposażenia obowiązujących w całej służbie bibliotecznej.

Postulowano opracowanie szczegółowych wytycznych do realizacji Zarządzenia z 1974 r., w których między innymi znalazłyby się normatywy: a) powierzchni lokali bibliotecznych dla chorych oraz wprowadzenie ich do projektów typowych szpitali i uwzględnianie w projektach indywidualnych, b) wielkości zbiorów w bibliotekach szpitalnych, c) obsady personalnej bibliotek.

Zwrócono również uwagę, że pod względem rozwoju bibliotek w szpitalach pozostaliśmy w tyle za innymi krajami. Polska jest już na takim poziomie rozwoju materialnego i kulturalnego, że w systemie opieki państwa nad ludźmi chorymi i starymi nie może zabraknąć dobrze funkcjonujących bibliotek w szpitalach, sanatoriach i domach pomocy społecznej.

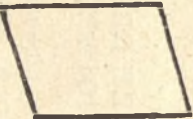
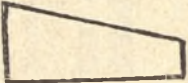
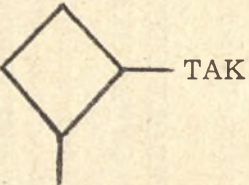

HUBERT KORZENIOWSKI

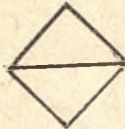
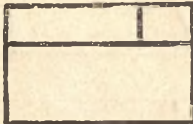
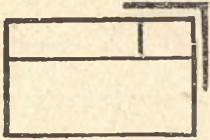

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji
Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego

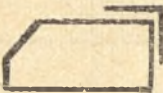

SYMBOLE STOSOWANE PRZY GRAFICZNYM OPISIE SYSTEMU BIBLIOTECZNEGO

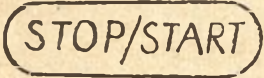

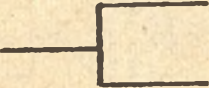
Nawiązując do drukowanego w *Informatorze Bibliotekarza i Księgarza na rok 1975* oraz 1976 „Słowniczka terminów dotyczących automatycznego przetwarzania danych” przedstawiamy naszym czytelnikom dodatkowe, również ważne narzędzie opisu systemów bibliotecznych. Są nim symbole graficzne odpowiadające czyn-

TABELA SYMBOLI

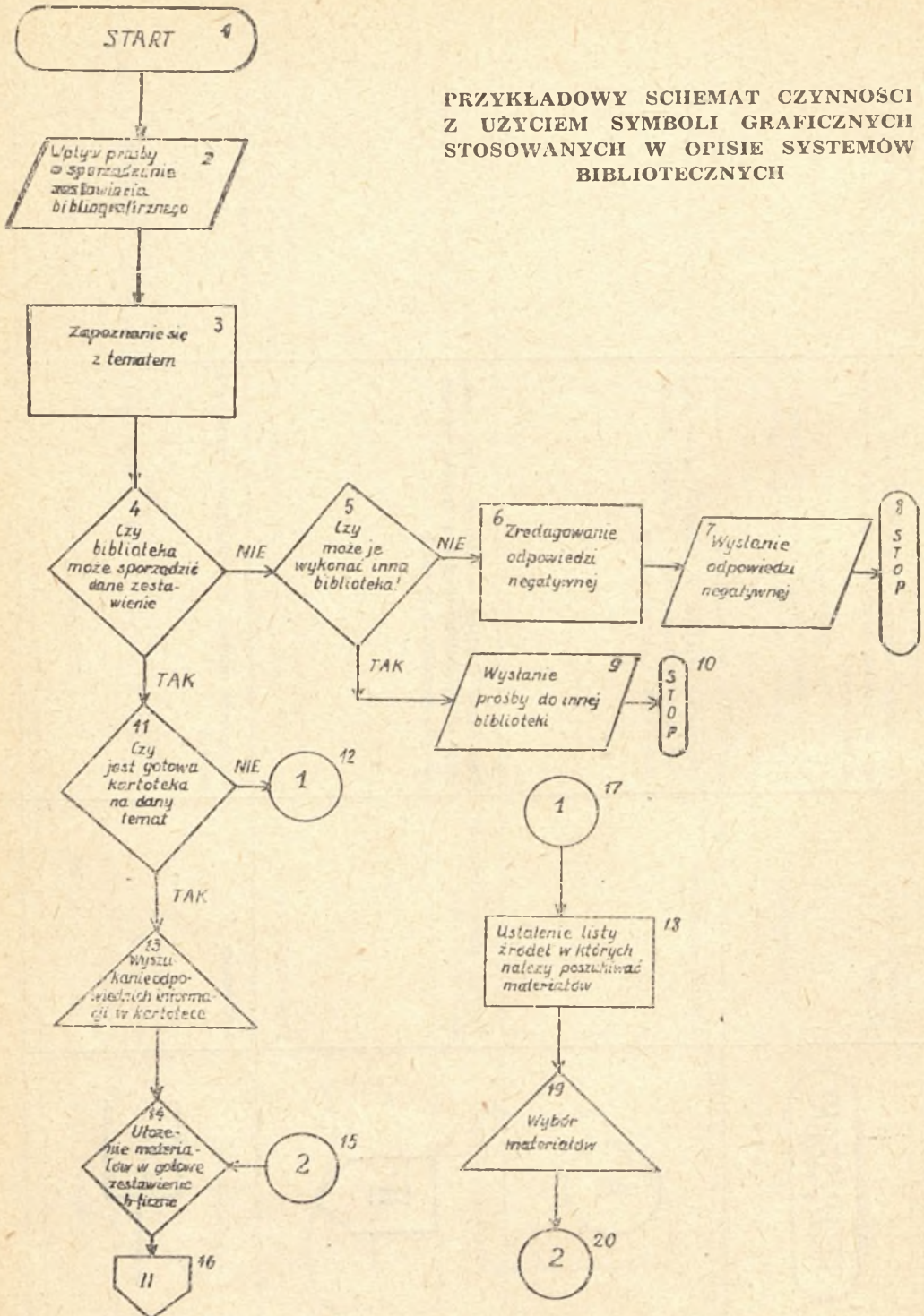
Symbol	Nazwa czynności	Określenie czynności	Przykład zastosowania
SYMBOLE OGOLNE			
	Przetwarzanie	Każde działanie na danych biorących udział w procesie	Patrz schemat, symbol nr 3, 5, 18, 22
	Wprowadzenie / wyprowadzenie	Miejsce wejścia danych lub ich wyjścia w procesie przetwarzania	Patrz schemat, symbol nr 2, 7, 9, 24
	Mechaniczne przygotowanie danych	Przetwarzanie danych przy pomocy urządzenia mechanicznego	Patrz schemat, symbol nr 23
	Decyzja	Logiczny wybór jednej z dwóch możliwych dróg działania	Patrz schemat, symbol nr 4, 5, 11
	Włączanie danych	Wprowadzanie danych do zbioru danych (uzupełnianie zbioru danych)	Włączanie kart katalogowych do katalogu

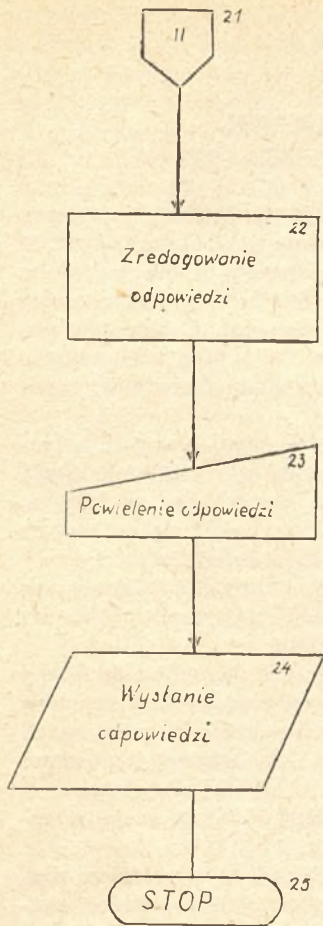
	Wyszukiwanie danych	Wybieranie danych ze zbioru	Patrz schemat, symbol nr 13, 19
	Porządkowanie danych	Sortowanie (układanie zbioru danych według określonych kryteriów)	Patrz schemat, symbol nr 14
NOŚNIKI DANYCH			
	Karta katalogowa	Zapis lub działanie na danych zapisanych na karcie katalogowej	Sporządzanie opisu na karcie katalogowej
	Kartoteka kart katalogowych	Tworzenie zbioru lub działanie na uporządkowanym zbiorze kart katalogowych	Włączenie karty katalogowej do odpowiedniego katalogu
	Karta dziurkowana	Zapis lub działanie na danych zapisanych na karcie dziurkowanej	Sporządzanie opisu na karcie perforowanej

Symbol	Nazwa czynności	Określenie czynności	Przykład zastosowania
	Kartoteka kart dziurkowanych	Tworzenie zbioru lub działanie na uporządkowanym zbiorze kart dziurkowanych	Wyszukanie informacji w kartotece kart perforowanych
	Taśma dziurkowana	Zapis lub działanie na danych zapisanych na taśmie dziurkowanej	Zapis opisu na taśmie dziurkowanej w celu przekazania do pamięci maszyny
	Tekst drukowany	Tekst słowny zapisany w formie czytelnej dla człowieka	Wydruk katalogu biblioteki przez maszynę cyfrową
SYMBOLE POMOCNICZE			
	Linie kierunkowe	Linie łączące pojedyncze symbole, oznaczające kolejność operacji i kierunek przepływu danych w procesie przetwarzania	—

	<p>Początek, koniec, przerwa</p>	<p>Oznaczenie początku, zakończenia lub przerwy w procesie przetwarzania odwzorowanym na schemacie</p>	<p>_____</p>
	<p>Łącznik stronicowy</p>	<p>Oznaczenie miejsca, w którym należy połączyć wyodrębnione części schematu znajdujące się na tej samej stronie</p>	<p>_____</p>
	<p>Łącznik międzystroniowy</p>	<p>Oznaczenie miejsca, w którym należy połączyć wyodrębnione części schematu znajdujące się na różnych stronach</p>	<p>_____</p>
	<p>Komentarz</p>	<p>Oznaczenie miejsca na dodatkowy komentarz słowny</p>	<p>_____</p>

PRZYKŁADOWY SCHEMAT CZYNNOSCI
Z UŻYCIEM SYMBOLI GRAFICZNYCH
STOSOWANYCH W OPISIE SYSTEMÓW
BIBLIOTECZNYCH

nościami, punktem decyzyjnym, przepływowi dokumentów oraz zależnościom między poszczególnymi komórkami organizacyjnymi, w różnego rodzaju systemach, także w systemach bibliotecznych. Symbole te powiązane logicznie w schematy blokowe, zwane także schematami przepływu¹, opatrzone w komentarze słowne, ułatwiają prezentację funkcji i zadań systemów oraz zasad ich działania. Symbole graficzne i konstruowane z nich schematy mogą być stosowane przy:

- projektowaniu systemów zautomatyzowanych,
- opracowywaniu programów elektronicznego przetwarzania danych,
- opisie i projektowaniu systemów zarządzania,
- pracach nad optymalizacją tradycyjnych systemów przetwarzania danych.

Ze względu na to, że obecnie stosunkowo nieliczne biblioteki w naszym kraju sposobią się do automatyzacji, szczególną uwagę zwracamy na przydatność opisu graficznego przy projektowaniu zarządzania tradycyjnym systemem bibliotecznym i przy optymalizacji dotychczasowych zasad pracy. Stosując oznaczenia graficzne otrzymamy pełny i jasny obraz wykonywanych prac i podejmowanych decyzji, pozwalający wykryć błędne rozwiązania, tzw. wąskie gardła bądź niepotrzebne dublowanie czynności. Jednoznaczność obrazu osiąga się dzięki znacznemu ograniczeniu opisu słownego, którego funkcję spełnia język symboli graficznych o sformalizowanym słowniku i prostej gramatyce, tj. zasadach łączenia symboli w schematy.

Symbole wymienione na s. 120-123 w tabeli dzielą się na:

- symbole ogólne, określające typowe operacje przetwarzania,
- symbole oznaczające rodzaje nośników danych,
- symbole pomocnicze służące do konstruowania schematów.

Kolejność symboli w tabeli uzależniona jest od funkcji, jaką pełnią w opisie systemu. Po tabeli (s. 124-125) podano przykładowy schemat czynności, który powinien czytelnikowi ułatwić przyswojenie sobie znaczeń głównych symboli.

Literatura

- Chapman E., St. Pierre P., Lubans J.: *Library systems analysis guidelines*. New York 1970.
- Gackowski Z.: *Projektowanie systemów informacyjnych zarządzania*. Wwa 1974.
- Jordan P.: *Condensed computer encyclopedia*. New York 1969.
- PN-72 E-01226 *Przetwarzanie danych. Symbole graficzne*.

¹ Ang. block diagram i flow chart.

SPRAWY BIBLIOTECZNE NA ŁAMACH „RADY NARODOWEJ” W LATACH 1945—1950

Pod takim tytułem, w stałej rubryce „Z czasopism” występującej przez szereg lat w *Bibliotekarzu*, redaktor naczelny miesięcznika Czesław Koziół omówił artykuły, notatki, doniesienia, jakich czasopismo *Rada Narodowa* nie poskapiło sprawom bibliotek samorządowych w IV kwartale 1947 roku¹. Pozwoliliśmy sobie zmienić ten historyczny już tytuł, rozszerzając temat na pięć lat. Zabieg ten pozwolił z perspektywy czasu, w trzydziestolecie uchwalenia Dekretu o bibliotekach, przypomnieć, jak często były wówczas omawiane na łamach *Rady Narodowej* sprawy powszechnych bibliotek publicznych².

Lata 1945—1950 stanowią okres zamknięty, ale w dalszym ciągu ważny dla zrozumienia tendencji rozwojowych w historii najnowszej polskiego bibliotekarstwa. Większość niewątpliwych osiągnięć, jakimi mamy prawo cieszyć się w 1976 r., który został ogłoszony jako Rok Bibliotek i Czytelnictwa³, wywodzi się z tamtych trudnych lat, w których stworzono podstawy organizacyjne bibliotekarstwa powszechnego. W pierwszych latach realizowania postanowień dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi władze państwowe i polityczne poświęciły najwięcej uwagi i starań właśnie bibliotekom powszechnym.

Dwutygodnik⁴ *Rada Narodowa*, organ Krajowej Rady Narodowej poświęcony sprawom samorządu terytorialnego, daje bogaty przegląd różnorodnych przejawów życia politycznego, społecznego, gospodarczego i kulturalnego kraju w pierwszych miesiącach i latach po wyzwoleniu. A są to, jak wiadomo, lata trudnej i mozolnej odbudowy kraju zniszczonego wojną i pięcioletnią okupacją hitlerowską, lata tworzenia od podstaw państwowości i życia społecznego według nowych socjalistycznych norm i zasad.

Podsumowując pięciolecie (1944—1949) *Rady Narodowej*, redaktor naczelny czasopisma Helena Kurkowska scharakteryzowała główne zadania, które musiały rozwiązywać młode i niedoświadczone jeszcze w pracy administracyjnej rady narodowe. Oczekiwano wówczas od nich przeprowadzenia i dopilnowania reformy rolnej, akcji siewnej i żniwnej, organizowania spółdzielczości, kontroli społecznej i pomocy sąsiedzkiej. To rady musiały zająć się repatriacją, ochroną mienia opuszczonego, ścigać podatki, układać prowizoryczne budżety, pilnować odbudowy szkół, szpitali, naprawy dróg i komunikacji miejskiej⁵. A wśród tych licznych obowiązków musiały jeszcze organizować i rozwijać biblioteki⁶.

Począwszy od grudnia 1944 r. i przez cały rok 1945 trwały w środowisku bibliotekarskim intensywne prace nad projektem ustawy bibliotecznej. Dnia 31 I 1946 r. projekt w formie dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi uchwaliła Rada Ministrów, a Krajowa Rada Narodowa zatwierdziła tę uchwałę

¹ Cz. K.: Sprawy biblioteczne na łamach Rady Narodowej. *Bibliotekarz* R. 15: 1948 nr 3-4, s. 46.

² Obecnie, zgodnie z ustawą z 1968 r. o bibliotekach, biblioteki publiczne. Dla zachowania kolorytu epoki będziemy posługiwać się terminologią sformułowaną w dekreście o bibliotekach z 1946 r.

³ Uroczysta inauguracja Roku Bibliotek i Czytelnictwa odbyła się dnia 29 I 1976 r. we Wrocławiu.

⁴ W początkowym krótkim okresie — tygodnik.

⁵ H. Kurkowska: Pięciolecie dwutygodnika „Rada Narodowa”. *Rada Nar.* R. 6: 1949 nr 1-2, s. 16-18.

⁶ Termin często używany w piśmiennictwie bibliotekarskim w latach 1945-1949.

dnia 16 kwietnia tego roku. Dekret wszedł w życie w ustawowym terminie, to jest dnia 18 czerwca 1946 r.

Zakładanie bibliotek powszechnych rozpoczęło się jednocześnie i przebiegało równoległe do ogólnej odbudowy kraju. Powstała wówczas konieczność dostarczania materiałów instrukcyjnych bibliotekarzom, działaczom oraz pracownikom rad narodowych, odpowiedzialnym za organizację bibliotek. Dla pracowników i działaczy samorządu źródłem informacji i wskazówek w sprawach bibliotecznych było czasopismo *Rada Narodowa*. Zaczęły się więc pojawiać na jej łamach artykuły, informacje, wzmianki na temat bibliotek samorządowych. Wszystkie te materiały przekazywały radom narodowym informacje na temat organizacji bibliotek oraz doświadczeń i osiągnięć w tej dziedzinie. Materiały na temat bibliotek pojawiały się na łamach *Rady Narodowej* w zależności od bieżących potrzeb. Początkowo, w 1945 r. ukazywały się one sporadycznie, ale już od 1946 r. stałe ich przybywało, zwłaszcza w latach 1948—49. W 1950 r. tematyka ta prawie zniknęła z łamów czasopisma.

Sprawy biblioteczne prezentowane na łamach *Rady Narodowej* występowały nie tylko w dziale: „Zagadnienia kulturalno-oświatowe”, ale również w artykułach wstępnych, reportażach i w stałych działach takich jak: „Z życia rad”⁷, „Prasa o samorządzie” oraz „Dział urzędowy”.

Przy systematyzowaniu materiału zarysowała się możliwość przedstawienia go w dwóch uzupełniających się układach: chronologicznym i tematycznym.

W pierwszym układzie wyróżnić można trzy okresy, a mianowicie:

1. Początki akcji bibliotecznej przed wejściem w życie dekretu (1945 r.).
2. Akcja biblioteczna po zatwierdzeniu dekretu (1946—1947).
3. Rozwój i sterowanie akcją biblioteczną w dalszych latach realizowania postanowień dekretu (1948—1950).

W drugim układzie — na uwagę zasługują zwłaszcza te materiały, które zawierają próby wytyczenia kierunków działania i zadań bibliotekom i radom narodowym w procesie odnowy życia politycznego i kulturalnego społeczeństwa, repolonizacji Ziemi Odzyskanych⁸, kształcenia i doskonalenia zawodowego pracujących i pomocy uczącym się i studiującym, a także określenia zasad udziału bibliotek w ogólnokrajowych i lokalnych akcjach kulturalno-oświatowych i w procesie likwidacji analfabetyzmu.

W pierwszym okresie, przed dekretem, w materiałach zamieszczonych na łamach *Rady Narodowej* dominuje troska o zachowanie i zabezpieczenie ocalałych zasobów bibliotecznych. Podstawowym problemem był brak książek. Zjawisko to, występujące na ziemiach dawnych, jak i na Ziemiach Odzyskanych, pokazano z całą ostrością i wyrażano obawy, czy nie opóźni ono znacznie organizowania bibliotek. Dla ówczesnych działaczy oświatowych oczywiste było, iż »Jednym z najważniejszych zagadnień dzisiejszych jest rozprowadzenie książek po całym kraju«⁹. Hasło to, rzucone przez H. Kurkowską, znalazło żywy oddźwięk i w innych publikowanych w *Radzie Narodowej* artykułach. Szczególnego znaczenia nabiera w ówczesnej sytuacji informacja o zainicjowanej przez Zarząd Główny Polskiego Związku Zachodniego¹⁰ powszechnej zbiorce książek polskich, przeznaczonych dla bibliotek i szkół. Temat ten kilkakrotnie powracał na łamy *Rady...* w latach 1946—1947 w związku z wchodzącym właśnie w życie dekretem o biblio-

⁷ W latach 1945-1947 „Z życia rad”, w 1948 r. „Z życia samorządu”, od 1949 r. „Z życia rad narodowych”.

⁸ W potocznym słownictwie określenie to zostało zastąpione przez „ziemie zachodnie i północne”.

⁹ H. Kurkowska: Biblioteki a rady narodowe. *Rada Nar.* R. 2: 1945 nr 3 s. 6-7.

¹⁰ Polski Związek Zachodni, organizacja o charakterze społeczno-politycznym, działała w latach 1934-1950.

tekach i uchwałą Rady Państwa w tej sprawie. W obszernym artykule wstępnym (niepodpisanym) przedstawiono w początku 1947 r. stan zaopatrzenia Ziem Odzyskanych w książkę polską, potrzeby w tym zakresie i plan zasilania w książki bibliotek tworzonych na tych terenach¹¹.

Jednocześnie pojawiła się troska o nadanie możliwie jednolitych form organizacyjnych rozpoczynającej się, nieraz samorzutnie, działalności bibliotecznej. Wszystkie wymienione wyżej materiały, każdy cytowany artykuł zawiera wytyczne dla rad narodowych i drobiazgowo wskazówki, jak mają sterować powierzoną im akcją i w jakim stopniu pomagać bibliotekom.

Ta forma współpracy pırma z radami znajduje jeszcze pełniejszy wyraz w momencie wejścia w życie dekretu o bibliotekach w latach 1946—1947. Wydarzenie to poprzedza krótki artykuł zamieszczony w dziale „Zagadnienia kulturalno-oświatowe”, informujący o postępach prac nad ustawą biblioteczną¹². Następnie w roczniku 1946 Zofia Hryniewicz publikuje obszerniejszy artykuł, w którym omawia założenia ogólne dekretu i zadania, jakie w związku z jego ogłoszeniem przypadają radom narodowym. Znamienne jest zalecenie, aby wszystkie rady zapoznały się z dekretem »natychmiast po jego ogłoszeniu« w *Dzienniku Ustaw*¹³.

Wydana w parę miesięcy po zatwierdzeniu dekretu uchwałą Krajowej Rady Narodowej z dn. 16 VII 1946 r. w sprawie zakresu działania Komisji oświatowych rad narodowych, znalazła natychmiastowy oddźwięk na łamach *Rady Narodowej*. Uchwała zalecała komisjom oświatowym współdziałanie z samorządem terytorialnym w organizowaniu i prowadzeniu bibliotek. W artykułach, jakie w związku z tym pojawiły się w *Radzie...*, uderza, jakim autorytetem cieszył się wówczas Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich. Autorzy wspomnianych wyżej artykułów, omawiając zadania Komisji, sugerują, aby w ich skład wchodzili przedstawiciele Związku Bibliotekarzy, którzy »tyle lat dzielnie walczyli o ustawę biblioteczną«, a teraz powinni »sercem planować sieć biblioteczną«¹⁴. Uchwała Rady Państwa wydana w tej sprawie w oparciu o dekret oraz instrukcja Biura Rad Narodowych, wprowadzająca w życie uchwałę, były kilkakrotnie omawiane i interpretowane na łamach *Rady Narodowej*. Wyjaśniano więc sens i znaczenie powoływania komitetów bibliotecznych, zalecano radom narodowym i powstającym już bibliotekom wojewódzkim ścisłą współpracę z Komitetami, starano się znaleźć odcinki działalności bibliotek, w których Komitety mogą być pomocne (np. przy doborze książek)¹⁵.

Komitety biblioteczne nie odegrały jednak większej roli i szybko zniknęły z bibliotecznego życia. Natomiast decydującą rolę w tym czasie odegrał Komitet Upowszechniania Książki¹⁶ zorganizowany centralnie z dużym rozmachem propa-

¹¹ H. Kurkowska: Ziemie, które wróciły. *Rada Nar.* R. 2: 1945 nr 14 s. 8-10; Z. Z. Grodzki: Oświata i kultura na ziemiach odzyskanych. *Rada Nar.* R. 3: 1946 nr 45-46 s. 11-12; Książka dla Ziem Odzyskanych. *Rada Nar.* R. 4: 1947 nr 13-14 s. 12.

¹² H. Kurkowska: Prace i koordynacja w dziedzinie kultury i oświaty. *Rada Nar.* R. 2: 1945 nr 23-24 s. 16-18.

¹³ Z. Hryniewicz: Ustawa biblioteczna. *Rada Nar.* R. 3: 1946 nr 22 s. 5-6; Z. Hryniewicz: Najbliższe zadania w zakresie organizacji bibliotek powszechnych. *Rada Nar.* R. 3: 1946 nr 1 s. 7-8.

¹⁴ A. Bielska: Komisje oświatowe — wzorcowe pracownie planowania akcji oświatowej. *Rada Nar.* R. 3: 1946 nr 31 s. 7-8; A. Bielska: Podsluchana rozmowa. *Rada Nar.* R. 3: 1946 nr 32/33 s. 10-11; Z. Z. Grodzki: Oświata i samorząd. *Rada Nar.* R. 3: 1946 nr 4 s. 6-7.

¹⁵ Np. H. Kurkowska: Akcja biblioteczna zadaniem dnia. *Rada Nar.* R. 4: 1947 nr 20 s. 3-4; B. Wojtowicz: Komitety biblioteczne a samorząd. *Rada Nar.* R. 5: 1948 nr 9 s. 6-7; J. Kraczkiewicz: Rola biblioteki wojewódzkiej. *Rada Nar.* R. 5: 1948 nr 20 s. 12; J. Kraczkiewicz: O właściwą rolę książki. *Rada Nar.* R. 5: 1948 nr 18 s. 6.

¹⁶ Uchwałą Rady Państwa o powołaniu Komitetu Upowszechniania Książki, z dn. 8 III 1948 r. Komitet ten podjął planową akcję wydawania dobrych i tanich książek w masowych nakładach.

gandowym. »Akcja — pisała w tej sprawie H. Kurkowska — jest niezwykle ważna i każda rada narodowa musi [podkreślenie E. P.] ją przeprowadzić obok wszystkich aktualnych akcji gospodarczych«¹⁷. Można tylko pozazdrościć tak zdecydowanych sformułowań w stosunku do rad narodowych w sprawach książki i bibliotek.

Również mocno postulowano pod adresem rad obowiązek finansowania i planowego organizowania sieci bibliotek powszechnych wszystkich szczebli. W tej dziedzinie zabrali głos, počawszy od 1948 r., twórcy i realizatorzy dekretu: Józef Grycz, Józef Janiczek, Janina Kraczkiewicz. To oni fachowo i autorytatywnie przedstawili działaczom i pracownikom samorządu terytorialnego założenia ideowe, społeczne i organizacyjne dekretu o bibliotekach i wynikające stąd obowiązki dla czynników państwowych, samorządowych i społecznych¹⁸.

Na przełomie lat 1948—1949 sytuacja organizacyjna i materialna sieci bibliotek powszechnych była już w ogólnych zarysach unormowana. Można więc było przedstawić materiały informujące o stanie i osiągnięciach organizacyjnych tej sieci w skali krajowej w latach 1945—1948¹⁹. Publikowane w Radzie Narodowej materiały miały między innymi służyć radom jako pomoc przy wprowadzaniu poprawek w ich dotychczasowych poczynaniach. Zestawienia statystyczne pokazywały początki (nieraz od zera) w poszczególnych województwach, ich dorobek i osiągnięcia, trudności, a czasem zaniedbania w rozwijaniu działalności bibliotecznej. Omawiane wyżej materiały mają charakter wyraźnie podsumowujący całość akcji bibliotecznej w skali krajowej w pierwszym pięcioleciu po wyzwoleniu.

Niemalą zasługę należy przypisać tu Radzie Narodowej i prowadzonej konsekwentnie przez nią akcji informującej, wyjaśniającej i instruującej. O wysiłkach tego czasopisma pisał Cz. Kozioł, że: »Znając wielkie i już rosnące wciąż znaczenie rad narodowych jako czynnika planującego i kontrolującego, musimy z wielkim zadowoleniem przyjąć fakt, że w ich organie sprawy biblioteczne są poruszane często i rzeczowo. Wpływa to bardzo dodatnio na wzrost zainteresowania rad narodowych dla spraw bibliotek, a równocześnie wytycza tym zainteresowaniom właściwe drogi«²⁰.

Do takich „spraw”, w których biblioteki odegrać miały rolę niemal decydującą, zaliczyć należy prowadzoną centralnie na wielką skalę walkę z analfabetyzmem. Działacze polityczni, społeczni i oświatowi dobrze rozumieli prostą zależność między spodziewanymi wynikami tej walki a udziałem w niej bibliotek powszechnych. Wyznaczyli im więc, obok szkoły, równorzędną, partnerską funkcję. Stanowisko to znalazło pełne odbicie w materiałach zamieszczanych w Radzie... w latach 1948—1949, dotyczących problemów analfabetyzmu.

I tak w artykule wstępnym napisanym pod wrażeniem pierwszego czytania w Sejmie projektu ustawy o likwidacji analfabetyzmu²¹ H. Kurkowska stwierdziła, że »konsekwentny łańcuch szkoły, świetlicy, biblioteki i przemysłanych książek (!) pozwala zlikwidować istniejący analfabetyzm«, a stałe czuwanie nad planową akcją bibliotek i czytelnictwa jest nieodzowne, »aby ci, którzy nauczą się

¹⁷ H. Kurkowska: Komitet upowszechniania książki. *Rada Nar. R. 5:1984* nr 9 s. 5-6.

¹⁸ J. Janiczek: Sieć bibliotek gminnych. *Rada Nar. R. 5:1948* nr 15/16 s. 4-6; J. K.: Realizacja planu inwestycyjnego w roku 1948 w zakresie akcji bibliotecznej. *Rada Nar. R. 5:1948* nr 21 s. 10-12; J. Grycz: Polska ustawa biblioteczna. *Rada Nar. R. 6:1949* nr 4 s. 11.

¹⁹ Np.: Zestawienie (statystyczne) publicznych bibliotek powszechnych zarejestrowanych do dn. 25 XI 1948 r. (stan na 1 I 1948) i sum preliminowanych na akcję biblioteczną przez Związki Samorządowe... *Rada Nar. R. 6:1949* nr 5 s. 10-11; J. Kraczkiewicz, M. Chylińska: Rozwój bibliotek samorządowych, 1945-1948. *Rada Nar. R. 6:1949* nr 1/2 s. 62-66.

²⁰ Cz. K.: Sprawy biblioteczne na łamach „Rady Narodowej”. *Bibliotekarz R. 15:1948* nr 3-4 s. 46.

²¹ Ustawa z dn. 17 kwietnia 1949 r. o likwidacji analfabetyzmu (*Dz. U.* nr 25 poz. 177).

już czytać... korzystali z bibliotek»²². Podobne sformułowania można znaleźć w wielu innych wypowiedziach, których autorzy widzą w bibliotekach i bibliotekarzach niezbędnych sojuszników. Jedno z haseł pierwszego Tygodnia Walki z Analfabetyzmem, zorganizowanego w dn. 11—18 X 1949, zalecało zaopatrywanie bibliotek publicznych w książki przystępne dla osób »wyzwolonych z analfabetyzmu«²³.

Niestety, ta tak istotna forma działalności oświatowej bibliotek powszechnych obrośnie w niedługim czasie różnymi „przydawkami” niewiele mającymi wspólnego z podstawowymi ich zadaniami. Nieprzemysłane konkursy, opacznie rozumiane współzawodnictwo i inne temu podobne akcje, przez cały prawie dziesięć lat pięćdziesiątych absorbować będą nasze biblioteki, odrywając je od właściwej pracy z czytelnikiem. W poszczególnych numerach *Rady Narodowej* niewiele znajdziemy materiałów na ten temat, bowiem od 1950 r. łamy tego czasopisma stają się wolne od spraw bibliotecznych. Prowadzona nadal bardzo intensywnie likwidacja analfabetyzmu odbywa się jakby obok bibliotek. Z publikowanych obficie artykułów na ten temat znika zupełnie słowo: biblioteka.

Przyczyny takiej nagłej zmiany są na pewno różne. Jedną z nich jest odejście z Biura Rad Narodowych przy Radzie Państwa Janiny Kraczkiewicz, która przez szereg lat z tego wysokiego szczebla pomagała w organizowaniu bibliotek współpracując na co dzień ściśle z redakcją *Rady Narodowej*. Tu wypada przypomnieć ciekawą inicjatywę podjętą przez J. Kraczkiewicz. Podsumowując osiągnięcia pierwszych lat akcji bibliotecznej w województwach lubelskim i łódzkim, wezwała ona komisje oświatowe rad narodowych całego kraju do dzielenia się na łamach *Rady*... wynikami ich pracy w tej dziedzinie²⁴. Apel ten podchwyciła i poparła *Rada Narodowa* podając swym czytelnikom do wiadomości, że »Redakcja prosi o dzielenie się z nią wszystkimi osiągnięciami w tej dziedzinie, a jednocześnie zaznacza, że razem z Biurem Rad Narodowych chętnie udzielać będzie wyjaśnień i porad wszystkim radom narodowym zwracającym się o pomoc«²⁵. Dla zachęty, zapewne, autorki obu apelów zamieściły parę informacji tego rodzaju pod łatwymi do rozszyfrowania kryptonimami J. K. oraz H. K. w działach „Z całej Polski” i „Z życia rad” w roczniku 1947.

Redakcja *Rady*... nie mogła, oczywiście, przeznaczyć zbyt wiele miejsca dla tej wzajemnej wymiany informacji. Jednak w latach 1948—1949 w stałej rubryce „Z życia samorządu” (następnie „Z życia rad”) zamieszczono trzydzieści kilka takich informacji. W kryzysowym dla spraw bibliotecznych 1950 r. ukazało się ich już tylko cztery. Krótkie notki opatrzone są zazwyczaj własnymi tytułami w rodzaju: „PRM w Siedlcach dba, aby w każdym budżecie gminnym znalazła się pozycja na potrzeby bibliotek gminnych”; „Biblioteka w każdej gminie województwa gdańskiego”; „Akcja biblioteczna i walka z analfabetyzmem w województwie łódzkim”; „Nie tylko biblioteki, lecz i czytelnie (rzeszowski)”.

Jak widać z tych kilku przypadkowo zacytowanych tytułów, informacje dotyczyły organizacji sieci bibliotecznej, zwłaszcza bibliotek gminnych oraz punktów bibliotecznych. Znaczna część notek przynosi też informacje o budżetach biblio-

²² H. Kurkowska: Organizacje społeczne walczą z analfabetyzmem. *Rada Nar.* R. 5: 1948 nr 1 s. 23; J. Landy-Brzezińska: Walka z analfabetyzmem na nowym etapie. *Rada Nar.* R. 6: 1949 nr 8 s. 10-11; J. Klimaszewski: Rady Narodowe w działalności oświatowej. *Rada Nar.* R. 6: 1949 nr 14/15 s. 14-15.

²³ St. Matuszewski: W pierwszym tygodniu walki z analfabetyzmem. *Rada Nar.* R. 6: 1949 nr 23 s. 4-5.

²⁴ J. Kraczkiewicz: Rośnie sieć bibliotek powiatowych. *Rada Nar.* R. 4: 1947 nr 11 s. 3-4.

²⁵ H. Kurkowska: Akcja biblioteczna — zadaniem dnia. *Rada Nar.* R. 4: 1947 nr 20 s. 4.

tek i hojnie w owych czasach uchwalanych przez rady narodowe kwotach na remonty lokali i powiększanie zbiorów bibliotecznych, m.in. w celu »wyrównywania głodu książki« na Ziemiach Zachodnich, gdzie np. w pow. Łobez we wsi Lesęcin »pewien młody miłośnik książek T. Kawka własnoręcznie przepisał cały podręcznik rolny«²⁶. Dziełnego „bibliofila” Prezydium WRN w Szczecinie nagrodziło kompletem książek rolniczych. Zaczynają się też pojawiać wieści o trudnościach lokalowych i braku książek. W Gdyni »filie Biblioteki Miejskiej spełniają piękną pracę mimo wszystkich trudności, które muszą zwalczać, a przede wszystkim wciąż za ciasnych lokali i wciąż za małej ilości książek«²⁷. Szczególny wydzźwięk ma informacja, niestety do dziś aktualna, o sytuacji Biblioteki Śląskiej w Katowicach, która »mieści się tylko w części własnego gmachu, a sprawa zwrotu gmachu jakoś nie postępuje naprzód«²⁸. Znacznie mniej wpływało informacji o pracy merytorycznej bibliotek.

Warto może jeszcze przytoczyć ciekawą inicjatywę Rady Narodowej w Płocku. Otóż »Pragnąc przyczynić się do szybkiej realizacji postanowień zawartych w uchwale Rady Państwa... w sprawie upowszechnienia książki i czytelnictwa w Odrodzonej Polsce, Powiatowa Rada Narodowa w Płocku zebrana na plenarnym posiedzeniu... zręka się jednomyślnie diet za udział w dwóch kolejnych posiedzeniach... i osiągnięte z tego tytułu sumy przeznacza na cele biblioteczne swego terenu«. Treść tej uchwały podała PRN do wiadomości wszystkich rad narodowych z gorącym apelem o »podobną mobilizację sił i funduszków dla dzwignięcia na wyższy stopień oświaty i kultury«²⁹. Czy apel ten znalazł szerszy odzźwięk — trudno stwierdzić. *Rada Narodowa* zanotowała parę podobnych uchwał, ale w tym tylko radni PRN i PRM w Sieradzu przekazali swe diety na zakup książek dla biblioteki³⁰. W innych przypadkach diety radnych przyczyniły się do budowy Domu Ludowego w gminie Psary lub do naprawy dróg w woj. poznańskim. Z gestów społecznych na rzecz kultury odnotujemy jeszcze, że »A. Kuźniarski przekazał przed śmierzczą 3000 własnych książek... na ufundowanie biblioteki gminnej we wsi Latowice w pow. mińskim«³¹.

Dziś trudno jest stwierdzić, czy i w jakim stopniu redakcja *Rady Narodowej* dokonywała selekcji wpływającego materiału, stanowiącego odzew na różne apele. Niemniej to, co zostało opublikowane, zasługuje na uwagę, głównie jednak ze względu na znaczenie propagandowe, jakie mieć mogło w swoim czasie. Zebrane tą drogą informacje fragmentaryczne, przypadkowe, trudne do sprawdzenia i uściślenia, sprowadzić trzeba do rzędu ciekawostek i anegdot, które są jakby ilustracją przybliżającą naszej pamięci nieco już zatarty obraz minionych lat.

²⁶ A. Spandowska: Co słychać w szczecińskim. Działalność oświatowa WRN Szczecińskiej. „Z życia samorządu” *Rada Nar.* R. 5: 1948 nr 2/3 s. 5-6.

²⁷ Biblioteki w dzielnicach robotniczych Gdyni. „Z życia rad narodowych” *Rada Nar.* R. 6: 1949 nr 1/2 s. 68.

²⁸ Biblioteki samorządowe w woj. Śląsko-Dąbrowskim. „Z życia samorządu” *Rada Nar.* R. 5: 1948 nr 21 s. 13.

²⁹ PRN w Płocku w dziele upowszechniania książki. *Rada Nar.* R. 5: 1948 nr 9 s. 3.

³⁰ Diety radnych na zakup książek. „Z życia rad narodowych” *Rada Nar.* R. 6: 1949 nr 11 s. 11.

³¹ Stolarz założycielem biblioteki. „Z życia rad narodowych” *Rada Nar.* R. 6: 1949 nr 3 s. 9.

SPRAWY BIBLIOTEK I CZYTELNICTWA W PRASIE

Postulat stworzenia jednolitego systemu bibliotecznego. Biblioteczne bestsellery. Opinie bibliotekarzy o nowej strukturze organizacyjnej bibliotek publicznych.

Ważnym wydarzeniem Roku Bibliotek i Czytelnictwa było zaprezentowanie w różnych środowiskach, a także zainteresowanemu gronu publicystów, „Programu rozwoju bibliotekarstwa polskiego” — opracowanego przez zespół ekspertów Biblioteki Narodowej. Dokument ten stał się przedmiotem artykułów i informacji prasowych.

Wojciech Jankowerny w artykule „Wyjście z sieci” (*Tygodnik Kulturalny* nr 14) omawia główne założenia „Programu rozwoju bibliotekarstwa polskiego” oraz problemy związane z jego realizacją. Wstępne uwagi autora artykułu dotyczą aktualnej i przyszłej funkcji biblioteki. Podkreślono tu znaczenie bibliotek w pomnażaniu wiedzy fachowej ludzi zatrudnionych w różnych zawodach. Stwierdza się jednak, że fachowcy jeszcze dość rzadko odwiedzają biblioteki (o ile nie są do tego zmuszeni wymaganiami egzaminacyjnymi). Nie jest prawdą, że obecnie biblioteki mogą być zastąpione własnymi, prywatnymi księgozbiorami. W. Jankowerny podaje, powołując się na ogólnopolskie badania, że własne księgozbiory posiada zaledwie 41% mieszkańców, przy czym w większości przypadków są to zbiory nieliczne, nie przekraczające 20 książek. Księgozbiory złożone z około 100 pozycji posiada 3% mieszkańców wsi i 16—20% mieszkańców większych miast i ośrodków intensywnie uprzemysławianych. W tej sytuacji korzystanie z bibliotek jest konieczne dla aktualizowania i poszerzania wiedzy. W. Jankowerny wyraża przekonanie, że rok bieżący, ogłoszony Rokiem Bibliotek i Czytelnictwa, przyczyni się do spopularyzowania w naszym spo-

łączeństwie nowoczesnych poglądów o istocie i roli biblioteki współczesnej.

Opracowany „Program rozwoju bibliotekarstwa polskiego” wytycza kierunki działań programowych i organizacyjnych zmierzających do unowocześnienia i udoskonalenia pracy bibliotecznej. W. Jankowerny uważa, że to całościowe i pogłębione spojrzenie na biblioteki rokuje nadzieje na stworzenie nowoczesnego, spójnego i sprawnego polskiego systemu bibliotecznego. Na pierwszy plan wysuwa się postulat integracji różnych sieci bibliotecznych. Dotychczas ścisła współpraca międzybiblioteczna nie stanowiła praktyki dnia codziennego. Zdaniem autora artykułu idea ta może się urzeczywistnić po stworzeniu jednolitego systemu bibliotecznego, podporządkowanego jednemu centralnemu ośrodkowi zarządzającemu. Znaczenie jednolitego systemu bibliotecznego polega również i na tym, że umożliwi on prowadzenie właściwej polityki gromadzenia zbiorów oraz stworzy podstawy do specjalizacji bibliotek.

W. Jankowerny omawiając problem gromadzenia zbiorów poruszył kwestie związane z zakupem literatury zagranicznej oraz sprawę równomiernego finansowania bibliotek. Chodzi tu o likwidację istniejących dysproporcji w finansowym wyposażeniu bibliotek. Zachowana powinna być żelazna zasada niedublowania zakupu literatury zagranicznej (a to się jeszcze zdarza, chociaż ani środki finansowe, ani potrzeby czytelnicze — zdaniem autora artykułu — do tego nie upoważniają).

Omawiając „Program rozwoju bibliotekarstwa polskiego” W. Jankowerny poruszył także problemy stojące przed

Biblioteką Narodową, bowiem w krajowym systemie bibliotecznym książnicy tej przypadnie szczególnie ważne miejsce. W końcowej części artykułu poruszone zostały sprawy dotyczące usamodzielnienia bibliotek gminnych oraz kształcenia i doskonalenia kadry bibliotekarskiej.

„Program rozwoju bibliotekarstwa polskiego”, wzbogacony o ustalenia wcześniej opracowanego „Raportu o stanie bibliotek w Polsce”, przedstawia nam najbliższą wizję bibliotekarstwa, natomiast dzień dzisiejszy polskich bibliotek — to liczne kłopoty w należytym zaspokajaniu potrzeb czytelników.

Henryk Hollender w artykule „Wielkie czytanie” (*Kultura* nr 15) informuje o tworzeniu się kolejek do zasobniejszych bibliotek, o trudnościach w otrzymaniu podstawowych lektur dla młodzieży studiującej. Autor artykułu na podstawie obserwacji obsługi czytelników przez Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy podaje interesujące przykłady na temat bibliotecznych bestsellerów. Czytelnicy, a są to głównie studenci stołecznych uczelni, najczęściej sięgają do opracowań podręcznikowych z zakresu psychologii, ekonomii, filozofii, historii. Spośród literatury „pozapodręcznikowej” bardzo dużym powodzeniem cieszą się książki z zakresu seksuologii. Notuje się gwałtowny wzrost zainteresowania informatorami turystycznymi, przy równoczesnym zmierzchu literatury podręczniczej — stwierdza H. Hollender. Piszze on w zakończeniu, że dokładniejsze przyjrzenie się strukturze nie zrealizowanych zapotrzebowań w bibliotekach pozwoliłoby sformułować różnego rodzaju zapytania wobec wydawców, zwłaszcza dotyczące polityki wznowień.

Po opiniach publicystów o pracy i problemach bibliotekarskich oddajmy głos samym bibliotekarzom, których wypowiedzi publikuje miesięcznik *Kul-*

tura i Ty w ramach XXIV Spotkań z Czytelnikami (*Kultura i Ty* nr 4).

Franciszek Łozowski — dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Poznaniu w wypowiedzi zatytułowanej „Między województwem a gminą” przedstawił główne kierunki zmian struktury organizacyjnej sieci bibliotek publicznych po likwidacji powiatów. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Poznaniu podporządkowała sobie całą sieć bibliotek publicznych w województwie, rezygnując z pośrednictwa dawnych bibliotek powiatowych w otaczaniu opieką organizacyjną i instrukcyjno-metodyczną bibliotek gminnych i ich filii. Dawne biblioteki powiatowe przekształcono w biblioteki gminne o zmniejszonej obsadzie etatowej. Biblioteki te będą rozwijać szerszą działalność środowiskową na terenie miasta (wzbogacając ją o elementy oświatowe), natomiast opiekę nad podległymi im bibliotekami gminnymi przejmuje Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Poznaniu.

Następna wypowiedź pt. „Biblioteka dla miasta” dotyczy budowy (i kłopotów z tą budową związanych) Miejskiej Biblioteki Publicznej w Wyszкові — dawnej Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej. Autorka tej wypowiedzi — Ewa Zakrzewska, dyr. MBP w Wyszкові poinformowała o podjęciu budowy biblioteki wyszkowskiej w czynie społecznym.

Maria Frączek — wicedyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Gdańsku poruszyła problem specyfiki nadmorskich bibliotek, a Stanisław Ostrowski — dyr. Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Kielcach swoją wypowiedź poświęcił modelowi biblioteki gminnej oraz problemowi wyposażenia bibliotek w sprzęt reprograficzny i inne urządzenia, a także środki transportu.

Ryszard Bieniecki — dyr. Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Kaliszu w wypowiedzi pt. „Program i struktura” ustosunkował się do „Programu rozwoju kultury w Pol-

sce" oraz na tym tle poruszył problem prognozowania w sferze działalności placówek kulturalnych.

Stan i potrzeby nowo utworzonej Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Radomiu przedstawiła przedstawicielka tej Biblioteki — Danuta Tomczyk.

Aleksandra Narolewska — dyr. Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Łomży omówiła główne problemy kadrowe bibliotek wiejskich zwracając uwagę na trudności w organizowaniu

szkolenia bibliotekarzy terenowych. O kłopotach lokalowych i kadrowych Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Pile mówiła Zofia Narkiewicz, informując jednocześnie o planach realizacji Biblioteki w następnej pięcioletce.

W tym samym numerze miesięcznika *Kultura i Ty* opublikowano również wypowiedzi przedstawicieli wydziałów kultury i sztuki urzędów wojewódzkich oraz domów kultury.

eLBe

BUDOWNICTWO BIBLIOTEK NARODOWYCH

National Library Buildings. Proceedings of the Colloquium held in Rome, 3—6 September 1973. Edited by Anthony Thompson. S. 144. Verlag Dokumentation, Pullach/München 1975 s. 144. (Budynki bibliotek narodowych. Akta seminarium odbytego w Rzymie w dniach 3—6 IX 1973. Oprac. Anthony Thompson).

O seminarium w Rzymie pisałem w *Bibliotekarzu* nr 11/12 (1973). Niniejsza książka zawiera oprócz referatów pełny tekst dyskusji, która toczyła się w czasie seminarium. Utrwalona na taśmach wielojęzyczna dyskusja została przez A. Thompsona uporządkowana i przełożona na język angielski. Brali w niej udział najwybitniejsi specjaliści zagadnień programowania, budownictwa i wyposażenia bibliotek, którzy do Rzymu przybyli ze wszystkich krańców świata, toteż wartość tego dokumentu jest ogromna.

Na zawartość książki składają się następujące referaty:

1. *Methodology for elaborating a programme for a national library.* By Kurt Wolfgang Drosd. (Metodologia opracowania programu biblioteki narodowej).

2. *Some observations on a minimum programme for a national library.* By Arie W. Willemsen. (Niektóre obserwacje o programie minimalnym biblioteki narodowej).

3. *Contributory functions of national libraries, and the impact of such functions on building design.* By Frazer G. Poole. (Współdziałające funkcje bibliotek narodowych i wpływ tych funkcji na projekt budynku).

4. *Locaux nécessaires à une bibliothèque nationale pour les services sociaux et l'animation culturelle.* Biblioteca Nazionale Centrale Vittorio Emanuele II, Rome. Par Laura de Felice Olivieri. (Potrzebne pomieszczenia służb socjalnych i działalności kulturalnej w bibliotece narodowej. Centralna Biblioteka Narodowa Wiktora Emanuela II, Rzym).

5. *Locaux nécessaires à une bibliothèque nationale pour les services sociaux et l'animation culturelle.* Bibliothèque royale Albert Ier, Bruxelles. Par Nicole Tassoul. (Potrzebne pomieszczenia służb socjalnych i działalności kulturalnej w bibliotece narodowej. Biblioteka Królewska Alberta I, Bruksela).

6. *Alternations and extensions of libraries in the U.S.S.R.* By V. Vinogradov. (Transformacje i rozbudowa bibliotek w ZSRR).

7. *Canada's new National Science Library building.* By T. W. West. (Nowa Biblioteka Narodowa Nauk Ścisłych w Kanadzie).

8. *Civic planning problems*. By Harry Faulkner - Brown. (Urbanistyczne problemy lokacyjne).

9. *La nouvelle Bibliothèque Pahlavi, Teheran*. Par Shojaeddin Shafa. (Nowa Biblioteka Pahlavi, Teheran).

Tematykę seminarium w Rzymie należy rozpatrywać łącznie z problematyką wcześniejszego seminarium międzynarodowego w Lozannie, które odbyło się w dniach 29 VI — 2 VII 1971 r. i było poświęcone bibliotekom uniwersyteckim. W Lozannie przedyskutowano bardzo szczegółowo zagadnienia konstrukcyjne, instalacyjne, łączności, transportu, magazynowania zwartego, urządzeń audiowizualnych, wyposażenia, zabezpieczeń akustycznych, przeciwogniowych itp. Wszystkie te zagadnienia są aktualne i dla bibliotek narodowych¹.

Z bardzo wielu niezmiernie cennych wiadomości, wskazań i informacji postaram się wymienić najważniejsze:

Drozd: Realizatorzy bibliotek narodowych, z czytelniami na setki miejsc, muszą sobie uświadomić, że zapewnienie właściwego aparatu informacyjnego jest absolutną koniecznością. W przeciwnym razie czytelnie będą puste.

Liebaers i Willemssen: Przeważająca część zbiorów jest martwa i może być zmagazynowana w aneksach położonych poza miastem.

Vesper: Przeprowadzenie rozsądnego podziału na literaturę żywą i martwą nie jest łatwe.

Carrian: Wydaje się rzeczą niemożliwą prowadzenie badań w dziedzinie nauk humanistycznych, społecznych, ekonomicznych i historycznych bez dostępu do książek i periodyków zgromadzonych w jednym miejscu.

Winogradow: Budujemy obecnie magazyn na przedmieściu Moskwy Khimki na 10 milionów tomów rzadziej używanej literatury, głównie starszych periodyków i gazet, z małymi czytelniami na miejscu.

Liebaers: Uważam, że są trzy sposoby rozbudowy bibliotek narodowych: 1) modyfikacja w obrębie gabarytów istniejących, tak jak w Paryżu i Madrycie, 2) aneksy w pobliżu budynków istniejących, 3) aneksy poza miastem, jak w Moskwie.

Faulkner - Brown: Biblioteka Narodowa Islandii, jako biblioteka narodowa i uniwersytecka, cechuje się bardzo szeroką przystosowalnością w przewidywaniu zmian w przyszłości. Lecz w licznych bibliotekach narodowych z magazynami zamkniętymi możliwości przystosowania do nowych funkcji dotyczą 25% powierzchni, powinny zaś dotyczyć całości powierzchni użytkowej, stanowiącej 80% powierzchni ogólnej.

Bleton: Możliwości elastycznych przekształceń powinny obejmować w bibliotece narodowej tylko 25% powierzchni. Wielkość tę należy określać w sposób bardzo wnikliwy. Byliśmy zgodni na Seminarium w Lozannie, że plany bibliotek uniwersyteckich powinny być skoncentrowane, zwarte, bez elementów rozczłonkowanych, bo to stwarza trudności komunikacyjne, komplikuje i podnosi koszt instalacji itp. Budynek o układzie zwartym jest łatwiejszy w administrowaniu i użytkowaniu.

Liebaers: Biblioteka Narodowa Kanady zbudowana jest bez uwzględnienia zasady elastycznej przystosowalności. Zapewne dlatego, że poprzedni dyrektor Kaye Lamb był archiwistą.

¹ Zob.: *Colloquium on University Library Buildings, Lausanne 29 June — 2 July 1971*. General Editor: K. W. Humphreys. Published by the Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche (LIBER). (Książka ta znajduje się w zbiorach Bibliotek Narodowej i Uniwersyteckiej w Warszawie); Wierzbicki Jerzy: Międzynarodowe Seminarium — Budowa bibliotek Uniwersyteckich. Lozanna 29 czerwca — 2 lipca 1971. *Bibliotekarz* 1971 nr 9.

Vesper: W zagadnieniach kulturalnych możemy planować na 20 lat. Nie mam zaufania do planowania na pół wieku.

Poole: W USA biblioteki naukowe podwajają swoje zbiory w ciągu 16 do 20 lat. W Bibliotece Kongresu objętość rękopisów podwoiła się w latach 1944—1959 i ponownie wzrosła dwukrotnie w latach 1957—1972. Rosną nie tylko zbiory. Mnożą się funkcje, powiększa się liczba personelu. Kiedy planowano Madison Building dla Biblioteki Kongresu przeszło dziesięć lat temu, uważaliśmy, że planujemy na 25 lat. Do budynku wejdziemy dopiero w 1976 r. lub 1977 r. i będziemy szczęśliwi, jeżeli wystarczy on na 15 lat.

Metcalf: Słyszeliśmy, że Biblioteka Królewska w Brukseli była projektowana jeszcze przed wojną, a ukończona przed paru laty. W Argentynie dokumentacja była opracowana 10—12 lat temu i teraz dopiero rozpoczyna się realizacja. Inwestycje rządowe trwają zazwyczaj dłużej niż prywatne, chociaż Biblioteka Publiczna Nowego Jorku — obiekt prywatny — była budowana 14 lat. Uniwersytet Harvarda, instytucja nierządowa, zgłosił zapotrzebowanie na nową bibliotekę uniwersytecką w 1860 r., a otrzymał ją dopiero po 60 latach w 1916 r. A to był najbogatszy uniwersytet świata!

Vesper: W RFN wybudowaliśmy wiele bibliotek, lecz zawsze były one projektowane przez nowych architektów. My bibliotekarze opanowaliśmy ważne zasady, takie jak przystosowalność do nowych funkcji, lecz architektowi trudno jest zrozumieć nasze wymagania. Dlatego też potrzebujemy architektów wyspecjalizowanych w budownictwie bibliotecznym.

Bleton: Sytuacja we Francji jest raczej wyjątkowa. W Dyrekcji Bibliotek mamy zespół specjalistów bibliotecznych, którzy są w stanie prowadzić dialog z architektami. Mamy we Francji pewne sukcesy na polu budownictwa bibliotecznego. Biblioteki te nie są doskonałe, ale stosunkowo ekonomiczne i funkcjonalne.

Seminarium zaleca:

1. Realizacja biblioteki narodowej wymaga dysponowania nie tylko środkami niezbędnymi na wzniesienie samego budynku, ale również na pełne jego wyposażenie, tak aby po zakończonych robotach biblioteka mogła bezwzględnie rozpocząć swoją działalność. Należy podkreślić, że budżet musi uwzględnić znaczny wzrost wydatków wynikających z nowych instalacji.

2. Dyrektor biblioteki narodowej powinien być odpowiedzialny za przygotowanie danych do programu dla architekta. Program powinien być opracowany w szczególności możliwie wcześniej i o ile to możliwe przed określeniem lokalizacji. Dyrektor powinien mieć pełną swobodę w kontaktach z architektem przez cały czas budowy.

3. Przed przystąpieniem do projektu nowego budynku lub rozbudowy biblioteki narodowej, należy opracować inwentarz funkcji, które mogą przejąć inne instytucje w kraju.

4. W związku z rozwojem książki i środków informacji a także zmianami, które powstają przez wprowadzenie komputerów i ewolucję potrzeb użytkowników, projektowany obiekt powinien uwzględniać możliwość zmian, wynikłych z dalszego rozwoju.

5. Wszystkie kraje rozwijające się powinny posiadać bibliotekę narodową. W projekcie biblioteki narodowej kraju rozwijającego się nie można uwzględniać tylko tych usług, które są aktualne w okresie opracowywania programu, ale również i te, które biblioteka będzie świadczyć w przyszłości.

J. Wierzbicki

kronika

krajowa i zagraniczna

„PROGRAM ROZWOJU BIBLIOTEKARSTWA” — TEMATEM POSIEDZENIA KOLEGIUM MINISTERSTWA KULTURY I SZTUKI

W dniu 31 marca 1976 r. odbyło się pod przewodnictwem wicepremiera i ministra Kultury i Sztuki Józefa Tejchmy — Kolegium Ministerstwa Kultury i Sztuki. Pierwszym punktem porządku obrad Kolegium był „Program rozwoju bibliotekarstwa polskiego do 1990 r.”.

POSIEDZENIE PREZYDIUM PAŃSTWOWEJ RADY BIBLIOTECZNEJ

W dniu 5 kwietnia 1976 r. odbyło się pod przewodnictwem wiceministra Kultury i Sztuki — dr Józefa Fajkowskiego posiedzenie Prezydium Państwowej Rady Bibliotecznej z następującym porządkiem obrad:

— „Plan specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych oraz wyznaczenie centralnych bibliotek naukowych” — ref. inż. Mieczysław Derentowicz, dyrektor generalny Centrum INTE;

— „Biblioteki szkolne i pedagogiczne” — ref. mgr Franciszek Krysiak, wicedyrektor Departamentu Ministerstwa Oświaty i Wychowania;

— Projekt zarządzenia Ministra Kultury i Sztuki w sprawie dostarczania bibliotekom obowiązkowych egzemplarzy dokumentów graficznych i dokumentów audiowizualnych — ref. mgr Lucjan Biliński, Ministerstwo Kultury i Sztuki.

OTWARCIE NOWEJ SIEDZIBY BIBLIOTEKI IM. ZIELIŃSKICH W PŁOCKU

W dniu 11 kwietnia 1976 r. odbyła się uroczystość otwarcia nowej siedziby Biblioteki imienia Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego. Obecnie Biblioteka mieści się w odrestaurowanym domu „Pod Opatrznością” w Płocku, przy placu Narutowicza 2.

WYSTAWA DZIEŁ PISARZY POLSKICH XVI-XVIII W. W BIBLIOTECE NARODOWEJ

Biblioteka Narodowa w Warszawie zorganizowała wystawę pt. „Wybitni pisarze polscy XVI-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Narodowej”. Wystawa czynna była w Pałacu Rzeczypospolitej przy Placu Krasieńskich 3/5. Uroczyste otwarcie wystawy miało miejsce w dniu 24 kwietnia 1976 r.

DNI KULTURY, OŚWIATY, KSIĄŻKI I PRASY — 1976

W maju 1976 r. zorganizowano już po raz trzydziesty Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy (akcję tę zapoczątkowano w 1946 r.).

Kalendarz XXX Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy:

- 2 maja 1976 r. — Inauguracja „Dni”. Dzień Kultury Ośrodków Wielkiego Przemysłu.
- 3 maja 1976 r. — Dzień Bibliotek i Czytelnictwa.
- 5 maja 1976 r. — Dzień Prasy.
- 9 maja 1976 r. — Inauguracja kiermaszy książki.
- 10 maja 1976 r. — Dzień Domów Kultury i Amatorskiego Ruchu Artystycznego.
- 12 maja 1976 r. — Dzień Rzemiosł Artystycznych.
- 15 maja 1976 r. — Dzień Wiejskich Klubów Kultury.
- 16 maja 1976 r. — Dzień Książki Polskiej.
- 17 maja 1976 r. — Dzień Młodzieży Muzycznej.
- 20 maja 1976 r. — Dzień Regionalnych Towarzystw Kultury.
- 23 maja 1976 r. — Dzień Działacza Kultury.
- 26 maja 1976 r. — 1 czerwca 1976 — Tydzień Kultury Młodzieży Szkolnej.
- 28 maja 1976 r. — Dzień Matki.
- 30 czerwca 1976 r. — Dzień Muzeów i Ochrony Zabytków. Zakończenie „Dni”.

P.5

Cena zł 5.—

INDEKS 35451/35262

Adres redakcji i administracji: Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
Zakład Graficzny Biblioteki Narodowej, Zam. 145/75. Papier druk. sał. V kl. 65 g B/1.
Obj. 2 ark. druk., 3,25 ark. wyd., nakł. 8200. J-105.